

Казка про Великодню писанку

Оксана Радушинська

Як тільки перші сутінки починали клубочитися світом, котрий поволі прокидався від зимового сну, і таємниче заповзати у хатинку крізь маленькі вікна, непримітні щілини і навіть крізь пічний комин, матуся лагідно припиняла верескливі дитячі пустощі й урочисто промовляла:

— Вже діди снують по хаті. Час дітям спати, а мені — писанки писати.

Діти слухняно залазили на теплу піч і, натягнувши пухку ковдру аж до вух, хутко засинали.

А у віконці тієї хатинки ще довго за північ світився тьмянний гнітик свічки, при світлі якого матуся-майстриня малювала писанки.

І намалювати вона їх мала до світлого Великодня не мало — не багато, а на всіх людей у світі! Кожному-кожному робилася писанка, аби ніхто не залишився у день весняного свята без всесильного оберега. Недарма ж старі люди казали, що у світі доти житиме любов, доки будуть писати писанки.

От і розмальовувала майстриня звичайні курячі яйця дивовижними символами й

візерунками. Проводила восковим пензликом по шкаралупі — а перед очима виринала щаслива юнка у шлюбному вінку чи бравий козак, котрий живим-здоровим повернувся з походу. А ще, бувало, поставали перед писанкаркою старі люди і задоволені господарі, хлібороби й рибалки, пастухи і бортники — усім потрібен захист, кожному знадобиться оберіг: і вдома, і в дорозі, і в будень, і в свято...

Напередодні Великодня візьме жінка ті писанки у плетений кошик і понесе на ярмарок. А там — роздарує першим зустрічним! І "розбіжаться" її писанки з людьми на всі-усюди, обов'язково знаходячи саме свого власника, і даруючи йому тільки те, що записано у простих візерунках на шкаралупці курячого яйця, котре вже й не яйце зовсім — а цілий світ!

Та надумали якось лихі сили вкрасти зі світу любов, а натомість — розплодити злість, жадібність і ворожнечу. Хитрістю, лестощами, обманом, підкупом чи силою повідбирали вони в людей пам'ять, покрали з-під образів писанки, спотворили прадавні узорі, котрими від діда-прадіда зображали майстрині на оберегах всілякі

блага. Лишилася справа за малим — украсти писанкарку.

Темної ночі прилетіла нізвідки зграя чорних птиць: вибила крилами шибку, де блимав гнітик, розтрощила дзьобами готові писанки, повиливала віск і фарби, а писанкарку — підхопила у вітряну вирву і понесла ген-ген у загрозово-чорні небеса!..

Коли перелякані діти боязко вилізли з-під ковдри, побачили у хаті рейвах, а від матусі — і духу не лишилося.

Розплакалися вони гірко. Безутішно сновигають по хаті, спотикаються у потрошених шкаралупах ненароджених писанок, стискають їх у долоньках, ніби матусине тепло намагаються в них відчути.

Зненацька старший син писанкарки — десятирічний Назар — у найдальшому закутку хати помітив лискучий круглий бік нерозбитої писанки. Підібрав її — і справді ціла! Чорні птиці не вгледіли, що писанка покотилася неушкодженою, і навіть тріщинки на ній не зробилося.

Аж тут, ніби біду відчула, прибігла до хати стара баба. Та так і вклякла на порозі, зрозумівши, що запізнилася.

— Ой, біда тепер буде, біда! — заломила вона сухі руки. — Не наробить ваша ненька до Великодня писанок, не роздасть їх людям — та й забудуть усі враз і свій рід, і свої звичаї! Ніби прибуду безрідні житимуть у світі, в чужих народів розуму питатимуть... Не зліпити тепер докупи ці шкаралупи, не доточити!.. Нащо я дожила до такого горя, нащо діждала?..

— Не голосіть так, бабцю! — підійшов до неї Назар. — Одна писанка вціліла, дивіться, — простягнув до баби на долоні круглобоку писанку, дрібно списану хвильками, ромбиками і кривульками.

— Де ти взяв її? — накрила баба його долоню з безцінним оберегом обома своїми поморщеними руками і сполохано роззирнулася — чи ніхто, бува, не почув і не побачив?

— Від мами лишилася, — сумно відказав хлопчик.

— Ото слухай мене уважно, внучку, — зовсім тихо промовила баба. — За допомогою оцієї писанки ти зможеш порятувати свою матір, а разом з нею — увесь люд. Бачиш, середина писанки розділена хвильками і звірятами? Це земля, наш

світ. Верхня частина писанки — Світове Дерево. Маєш піднятися на його самісіньку верхівку й отримати яйце від райської птиці. Потім спуститися з тим яйцем до нижньої частини писанки — до підземного світу. Там живуть жаби, вужі, кроти і всякі гади. Вони дадуть тобі пензлика і трохи воску. А тоді, якщо все зробиш правильно і не злякаєшся труднощів — знайдеш матір, віддаси їй свої скарби. Як тільки вона розмалює писанку — вмиє усе повернеться на своє місце!

— А я зможу? — завагався хлопчик.

— Боїшся? — зиркнула на нього баба.

— Ні! — твердо відказав він. — Не боюся!

Все здолаю!

— Тоді — в дорогу!

Тільки-но баба вимовила свій наказ, як Назар умиє опинився не в себе в хаті, а невідомо де, біля товстезного стовбура високого-пре-високого дерева. Воно було таким високим, що верхівка губилася десь у хмарах, а сонце і місяць розмістилися у його вітті, ніби на троні, підморгуючи одне до одного.

Назар взявся обходити стовбур, коли несподівано натрапив на порожню колиску, що висіла на нижній гілці дерева.

— Погойдай мене! — почулося нізвідки.

— Ой! Хто тут? — здивувався Назар.

— Я — дитина, — відказав той самий писклявий голос.

— А де ти? — розгубився хлопчик і навіть покрутився навколо себе, аби впевнитися, що ніякої дитини поруч немає.

— У колиці.

— Чому я тебе не бачу? — геть отетерів Назар.

— Бо я ще не народилася, — пояснив голосок. — Хіба ти не знаєш, де перебуваєш? Біля підніжжя Світового Дерева. Тут сходиться теперішній і майбутній час. Я от-от маю з'явитися у мами і тата. Але мені так нудно чекати... То ти погойдаєш мене чи ні?

— Звісно, погойдаю, — запевнив хлопчик і кілька разів хитнув порожню колиску. — Гой-да! Гой-да!

— Ой, як чудово! — засміявся щасливий голос. — Дякую тобі!

— На здоров'я.

— А чому ти такий сумний? — поцікавилася дитина.

— Бо чорні птахи викрали мою маму, — зізнався Назар. — Я маю її знайти і потрапити задля цього до райських птиць на верхівці Світового Дерева. А як це зробити — не знаю. Дерево таке високе... Ніякого тобі ходу, ніякого лазу...

— Який ти некмітливий! — за

сміявся невидимий співрозмовник. — Залазь у колиску: я піду в реальний світ, а ти — у мій, потойбічний. Тут і відшукаєш райських птиць.

Назар так і зробив — і вже за мить опинився в густій кроні Світового Дерева. Щоправда, назвати його звичайним деревом було дуже важко: на гілках упереміш із птахами гойдалися люди, зривали з-поміж листя диковинні плоди і їли їх або весело обмінювалися одне з одним; сонце, місяць і зорі привільно жили у прекрасному теремі, доглядали худобу, виходили на чати на небесне видноколо — коли кому випадав час, а потім знову поверталися до терему; великі та малі звірі й птахи мирно співіснували поруч, скубаючи муарову траву і

золоте насіння, коли хотіли пити — збирали діамантову росу з квітів неймовірної краси, що знічев'я росли то там, то тут...

Хлопчик навіть розгубився від такої дивовижі! Де тут шукати райських птиць? Як вони виглядають?

Коли зненацька, прямісінько над головою в ошелешеного Назара, пролетіла прекрасна птаха із райдужним пір'ям, золотою короною на витонченій голівці й просто розкішним сяючим хвостом!

"Ось вона!" — здогадався Назар.

Хлопчик щодуху кинувся за пташкою, аби не втратити її з поля зору. Але прекрасна пава навіть не мала наміру ховатися від збентеженого хлопчини. Вона величаво змахувала розкішними крилами, розсипаючи бризки сяєва кожним порухом пір'їн, повертала голівку то одним боком, то іншим, ніби вихвалялася перед Назаром своєю неземною вродою.

Покружлявши трохи вгору-вниз, пава нарешті вместилася на гілці поруч із чудернацьким сплетеним кублом.

— Пробачте, будь ласка, — звернувся до неї Назар. — Ви розумієте людську мову?

— Авжеж, — дещо зверхньо відказала пава.
— Де ти бачив райську птицю, котра не розуміє людської мови?

— Якщо чесно, ніде, — не злукавив хлопчик, бо він і справді бачив райську птицю вперше у житті.

— Чого ти біг за мною? — поцікавилася пава. — Я тобі сподобалася?

— Так. Але біг я за вами не тому, — зізнався Назар. — Чи не могли б ви віддати мені одне-єдине ваше яйце? — несміливо поцікавився він.

— Іще чого надумав! — із гонором пирхнула птиця. — Піди й купи собі яєць на базарі! Мої яйця — на вагу золота!

— Я знаю, — винувато опустил хлопчик голову. — Але тільки на вашому яйці моя неня намалює таку писанку, котра врятує і її, і цілий світ від лихої сили, — ледь не плачучи, сказав Назар. — Тільки тоді матінка зможе повернутися до мене, братиків і сестрички.

— Сердешне дитя... — розчулилася пава. — То ти це робиш не заради користі?

— Ні, — шморгнув він носом, витираючи зрадливі сльози, котрі підступно набігли на очі й рясно покотилися з вій.

— Ой!.. Не плач, бо і я зараз заплачу... — геть розм'якло серце прекрасної птиці. — Я дам тобі яйце. Тільки відвернися, бо я соромлюся.

Назар слухняно відвернувся, а за якусь хвилину райська птиця тицьнула йому в долоню маленьке крем'яне яйце, зав'язане у вишиту хустинку.

— Іди, хлопчику, іди та знайди свою неньку!
— настановила пава розчуленого хлопчача.

— Дякую вам!

Назар заховав за пазуху свій безцінний скарб і поволі зліз зі Світового Дерева.

Сонце вже обійшло дозором небозвід від обрію до обрію і саме збиралося відійти на відпочинок до диво-терема, коли хлопчик ступив ногами на землю нашого світу. Далі йому належало спуститися у світ підземний до жаб, плазунів і мишей.

Тільки хто ж йому тепер допоможе? Дитина вже, напевно, народилася і не зможе провадити Назара до потойбічного нижнього світу...

Ой, що це?!

Щось несподівано шмигнуло у Назара попід ногами і зачаїлося у недалеких чагарниках. Щось мале, плямисте й волохате... загрозово хикає... тільки очі виблискують у темноті...

— Киць-киць-киць, — покликав хлопчик наполохану тваринку.

Мурка трохи завагалася, а потім довірливо підійшла до Назара, потерлася йому об ногу своїм граційним вигнутим боком і голосно замуракотіла.

Подружилися.

— У мене нічого немає, аби пригостити тебе, — засмутився хлопчик. — От якби ти прийшла до нас додому... І якби там була мама... Вона залюбки пригостила б тебе молоком від нашої корови Зірки... Ще й дала б шматочок печені... А так — мама у полоні, а я маю відшукати її до Великодня, інакше на всіх нас чекає гірка біда...

Кішка тим часом влізла до Назара на руки і, зручно там улігшись, почала засинати. Її грудне муркотіння потроху стало навіювати сон на втомленого хлопчика. Він погладжував маленьку хижачку по голові, а вона, задоволено

примружуючи очі, дарувала йому свою монотонну пісню.

Раптом кішка нашорошила вуха, напружилася кожним м'язом, перетворившись на один суцільний слух, спрямований кудись у темні зарості поруч місця їхнього відпочинку.

Мурка блискавкою стрибнула у чагарники, і за мить звідти почулося пронизливе мишаче пищання!

— Яка ж ти в мене спритна! — заплескав Назар у долоні, коли його нова подруга повернулася з упольованою здобиччю.

— Відпусти мене! — зарепетувала мишка людською мовою.

— Ой... — хлопчик розгубився від несподіванки.

— Не "ойкай", а відбери мене у цієї звірюки, поки вона мене не зжерла! — ще дужче заволатала неборака.

— Але... я не можу. Ти ж попалася кішці у чесному полюванні, — нагадав Назар.

— Я — мишачий панич і можу допомогти тобі. Ти ж хочеш відшукати маму?..

— Хочу! Хочу! — спохватився хлопчик. — Кицю, будь ласка, відпусти цю мишку, — попросив він.

На диво, кішка слухняно відпустила свою здобич.

— Ледь мені жупан не зім'яла своїми іклами. Звірюка невихована... — ображено пробурмотів мишачий панич, поправляючи хутро. — Слухай сюди, — звернувся нарешті до Назара. — Прийшов я, аби подивитися на тебе: що то за герой такий, котрий лиху силу збирається здолати і визволити у неї з полону свою матір? Не думав, що ти з кішкою ходиш...

— А звідки ти довідався про мій намір? — поцікавився Назар.

— Ми, миші, з усіх нірок визирнути й у всі щілини влізти можемо! — гордовито сповістив мишачий панич. — Багато людських таємниць знаємо, багато всього чуємо... Та не про це зараз мова. Оскільки моя цікавість ледве не обійшлася мені дорогою ціною (мало життя не позбувся!) та маю за це віддячитися, то допоможу тобі. Ходімо зі мною до підземного світу. Там візьмеш трохи воску і пензлик, аби розмалювати ним писанку.

— Ходімо швидше! — поквапив його хлопчик і рушив за пом'ятим мишачим паничем... а кішка — за Назаром.

У підземний світ усі потрапили через мишачу нірку під коренем Світового Древа.

У суцільній темряві світили тільки очі плямистої кішки, котра невідступно стежила за мишкою-поводирем, аби той не надумав схитрувати й нікуди не чкурнув. Але мишачий панич мав намір чесно дотримати свого слова. І дотримав.

— Тримай... — простягнув хлопчикові у пільмі якийсь черепок. — Тут краплини воску, котрий стікає у церкві зі свічок. Церковні миші про всяк випадок зносять його до підземного світу. А ось і пензлик, — знову тицьнув щось Назару в руки. — Ним рання весна розмальовує перші квіти, що виростають з-під снігу на луках та просіках.

— Дякую тобі, мишачий паничу! — зрадів Назар.

— Чого ти так тішишся? — не втримався той. — Масш і яйце райської птиці, і віск із пензликом. Але ж для матусі своєї ці скарби занести не зможеш.

— Чому? — аж сплотнів хлопчик.

— А тому, що зачинили її лихі сили у високій вежі на вершечку найвищої гори, — сповістив мишачий панич. — Ніколи туди людині не дістатися!

— Що ж мені робити? — мало не заплакав Назар.

— Стати кішкою, мур-р-р, — порадила його плямиста супутниця.

— А хіба ти вмієш розмовляти? — отетерів хлопчик.

— Вмію, — просто відповіла вона. — То я у нашому світі тільки "няв" і "мур" кажу, а тут — що завгодно.

— Тоді порадь, як я маю стати кішкою, — попрохав Назар.

— Не кішкою, а кошеним, — уточнила вона. — Точніше — котиком. А стати ним дуже просто: береш і стаєш. Тільки спершу поклади свої скарби в хустинку, зав'яжи вузликом, аби тримати його зубами, коли у вежу будеш прокрадатися.

Назар так і зробив, як порадила його нова приятелька. За мить — вже перетворився на молоде кошеня (бо ж котячі місяці та людські роки трохи схожі) і, затиснувши зубами заповідний вузлик,

почав дряпатися на найвищу гору, на шпилі котрої, у куряві чорних грозових хмар, височіла неприступна вежа з його рідною полонянкою.

Немало проминуло часу, відколи котик Назар вирушив у дорогу. Круті схили та підступні коряги виростали у нього поперек дороги, а заплутані стежки так і норовили звести на манівці. Удень він намагався не потрапити на очі ні людям, ні хижакам, а ночами — остерігався попастися у кігті лихих сил. Оскільки котик ні на мить не випускав вузлика зі своїм скарбом, аби випадково не пошкодити його чи не втратити, то за увесь час в дорозі не мав у роті навіть макової крихти.

Стомлений, схудлий, змерзлий — дістався він нарешті до підніжжя високої вежі.

Тонким виступом почав підніматися котик Назар у височінь, де виднілося одне-однісіньке віконечко, за котрим — його полонена ненька. Жодна людина, чи навіть якась інша тварина, окрім kota, не змогла б дістатися до заповітної мети — таким вузьким виявився виступ по самому краю вежі. Але той м'яко ставив одну ногу за іншою, невідступно долаючи свій шлях.

Згорьована майстриня помітила котика, котрий бозна-звідки взявся у її темниці, всадила його на коліна і заговорила, ніби до синочка. Назар хотів сказати їй, що це — саме він, але ж... кішка не може говорити у нашому світі. Тому тільки потерся головою об неньчину долоню і, вправно стрибнувши, поклав поруч неї свій безцінний згорток у вишиваній хустинці.

— Диво-дивнеє... — розгубилася писанкарка. — Це ж яйце райської птиці, а це — трошки воску і... пензлик! Котику-муркотуку, як ти доніс усе це сюди?

Але, стомлений важкими випробуваннями, котик-синок Назар уже міцно спав на лаві біля маминої спідниці.

Коли почало сходити сонце, писанкарка підставила під його промені черепок із воском — і той швидко розтанув. Далі майстриня взялася вправними рухами вимальовувати на крем'яному яйці райської птиці прадавні символи-візерунки, що мали забезпечити урожайний рік і щасливу долю всім людям на землі.

Тільки-но завершила мати-писанкарка роботу — як затріщала вежа усіма кутками, та й...

розсипалася на друзки! А жінка враз опинилася у своїй хаті. І така вона ладна та ошатна — ніби й не було погрому чорних птиць, ніби й не потрошили вони усю працю писанкарки — онде скільки різнокольорових, круглобоких, лискучих писанок пишається по тарелях!

Тим часом на печі заворушилися діти, пробуджуючись від сну, а на лавці прокинувся і солодко потягнувся найстарший синок Назарчик.

— Як же ти змарнів, мій сердешний! — із жалем пригорнула його до себе мати.

— Ой, мамо, гляньте, скільки людей на подвір'ї! — вигукнув хлопчик. — Вони всі прийшли по писанки!

— А й справді! — спохватилася писанкарка. — Сьогодні ж Великдень! Час писанки дарувати і долю добру віншувати. Нумо, швиденько, перекладайте писанки до кошиків і — гайда на вулицю до людей! — весело наказала вона дітям.

Люди із вдячністю розбирали писанки — господарі брали із баранчиками, хлібороби — з клинцями, мисливці — з оленями, дівчата — з квітами, старики — із небесними мостами, а діти

— із пташками. Кожному — своя писанка.
Кожному — своя доля.

А яка доля у відважного мандрівника
Назара? Хороша! Онде він, на осонні, з кішкою
своєю плямистою бавиться...